

7.- A Restauración (retorno da monarquía, constitución de 1876 e vida política)

As ideas de Cánovas del Castillo triunfaron tras rematar a Primeira República. Mediante o Manifesto de Sandhurst búscase restablecer, en España, unha monarquía nas mans da dinastía dos Borbóns protagonizada por Alfonso XII, fillo de Isabel II. Neste período chamado Restauración Borbónica son coñecidas tres etapas: o reinado de Alfonso XII (1875-85), a rexencia de María Cristina de Habsburgo (1885-1902) e o reinado constitucional de Alfonso XIII (1902-23), un período coñecido como o da crise da Restauración.

Co pronunciamento de Martínez Campos chegou Alfonso XII a España en 1875 e nomeou como presidente do Goberno a Cánovas, que sentou as bases políticas do novo réxime. Segundo as súas ideas a monarquía debía ser constitucional doutrinaria e o goberno debía contar cunha dobre confianza: a da Coroa e a das Cortes. O Goberno debía ser nomeado pola Coroa pero para desempeñar a súa tarefa tiña que contar coa maioría parlamentaria nas Cortes.

Cánovas baseaba a estabilidade no bipartidismo: dous grandes partidos monárquicos (un no Goberno e o outro na oposición) que se alternarían no exercicio do poder. Aplicouse o modelo inglés en España e desta maneira apareceron o Partido Conservador liderado por Cánovas, que incluía os antigos moderados e membros da Unión Liberal, e o Partido Liberal, dirixido por Sagasta, formado polos progresistas e demócratas.

Ademáis, consideraba indispensable unha alternancia pacífica no Goberno baseada na quenda de mutuo acordo entre os partidos. Cando o partido gobernante entraba nunha crise política, o rei chamaba ao xefe de partido da oposición para que formara novo goberno. A continuación para que este novo goberno puidera ter o respaldo das Cortes o rei procedía a disolver o Congreso e convocar novas eleccións co fin de que o resultado fora favorable ao goberno. Este mecanismo, no que o goberno non sae da maioría parlamentaria senón dun acordo entre os partidos coa aprobación do rei, levou ao sistema a un proceso contínuo de fraude electoral e falseamento dos procesos electorais.

Para fabricar os resultados e o reparto de escaños, o ministro de Gobernación reunía aos gobernadores civís de cada provincia para proceder a nomear aos candidatos e decidir os escaños que se repartirían, de tal maneira que o partido do novo goberno tivese un amplo dominio dos escaños da cámara. A este proceso denominouse encadramento.

Para que este proceso culminara de acordo ao previsto era imprescindible contar coa intervención dos caciques. O estreito control do voto que exercían os caciques, base do sistema, sobre as eleccións periódicas, xerou unha cadea de favores e adhesións persoais que impedía no ámbito rural, non así no medio urbano, unhas eleccións libres.

Outra idea importante deste sistema era a necesidade de apartar ao exército da vida política e evitar os pronunciamentos. De aí a importancia do acordo na quenda de goberno entre liberais e conservadores para garantir a estabilidade. Ese acordo (consolidado no Pacto do Pardo con motivo da morte de Alfonso XII) alonxaría a tentación do pronunciamento. Outro pilar do seu pensamento político en aras da estabilidade era o de devolverlle á Igrexa o seu prestixio perdido durante o sexenio

democrático, principalmente no campo educativo. Por último, era esencial que en materia de dereitos á cidadanía, os partidos do sistema realizaran os avances a partir dun pacto, o que se denominou transaccionismo.

Cánovas convocou eleccións constituíntes e as novas Cortes, con maioría de deputados do Partido Conservador, aprobaron a Constitución de 1876 que era un híbrido entre a doutrina do 45, para as cuestións principais de funcionamento, e a do 69, en materia de dereitos. Establecía un réxime oligárquico rexido por unha monarquía constitucional doutrina conservadora. A soberanía estaba compartida entre o rei e as Cortes. A Coroa gozaba de importantes prerrogativas xa que nomeaba libremente ao presidente do Goberno, sancionada e promulgaba as leis, tiña dereito de veto, exercía o mando supremo das forzas armadas e dirixía a vida política internacional. Como consecuencia, o rei ademais de reinar tamén gobernaba. As Cortes bicamerais estaban constituídas polo Congreso, cuxos membros serían elixidos polos cidadáns de acordo cunha lei electoral posterior, e o Senado formado por membros vitalicios asignados polo propio rei, por dereito propio ou elixidos polos maiores contribuíntes. As dúas cámaras compartían a iniciativa legal co rei. Os dereitos e liberdades aparecían recollidos, pero redactados de forma xenérica polo que necesitaban un desenvolvemento en leis posteriores de inferior rango. Isto permitía un tratamento máis restritivo. Ademais, esta Constitución establecía o Catolicismo de Estado aínda que tamén se recoñecía a liberdade de conciencia e de culto.

Os gobernos iniciais de Cánovas (1876-1881) estiveron marcados pola necesidade de garantir a consolidación da monarquía restaurada, construír un sistema político de orde, autoritario e moi centralizado e rematar os conflitos pendentes desde o sexenio (conflicto carlista e guerra cubana). En 1881 a necesidade dun cambio no poder fixo que Alfonso XII optase pola alternancia e se producise a chegada ao goberno do Partido Liberal de Sagasta. A posta en práctica dunha política que permitía máis dereitos e liberdades xenerou inquietude entre as clases conservadoras e Cánovas retornou ao poder en 1883. Á morte de Alfonso XII, co Pacto do Pardo Cánovas cedeu o goberno ao Partido Liberal e iniciouse o denominado “*gobierno largo*” de Sagasta que desenvolveu unha serie de medidas de carácter claramente liberal e democratizador (lei de asociacións, lei do xurado, lei de sufraxio universal) viciadas pola corrupción do sistema.

Na última década do século XIX consolidouse o sistema da quenda, pois as reformas lexislativas dos liberais foron respectadas polos conservadores, pero os defectos do mesmo fixéronse evidentes coa situación das colonias (guerra de Cuba), o auxe dos rexionalismos convertidos en nacionalismos e as reivindicacións do movemento obreiro. Con isto, aumentou considerablemente a conflictividade social e política que, ao sumarlle o desastre do 98, provocou o inicio dunha grave crise nos anos finais da rexencia de María Cristina.

Este sistema corrupto, que utilizaba calquera recurso para falsear os resultados electorais, foi criticado duramente polo Rexeneracionismo e pola oposición política. Deste modo, en 1902 o trono español recaeu en mans de Alfonso XIII, seguindo así a dinastía dos Borbóns e, continuando por conseguinte, o período da Restauración Borbónica, aínda que a acumulación dos conflitos e o descontento co sistema farán considerar este período como o da crise da Restauración.

8.- A cuestión nacional no último terzo do século XIX

No último terzo do século XIX, a imaxe do acontecido noutros lugares de Europa, en España desenvolvéronse os rexionalismos e nacionalismos. Estes movementos, opostos á política centralizadora da Restauración, xurdiron sobre todo en territorios periféricos dotados de elementos culturais diferenciados.

No caso catalán, á altura de 1830 o movemento cultural e literario da *Renaixença* impulsou un proceso de recuperación da cultura e a lingua propias.

- Durante o sexenio as súas reivindicacións canalizaranse mediante o proxecto federalista que terá o seu máximo representante na figura de Valentí Almirall.
- Durante a Restauración o paso do catalanismo cultural ao político terá lugar nos anos 80, desenvolvéndose dúas liñas políticas. Por unha banda manterase unha corrente próxima ao republicanismo federal, liderada por Almirall, que estará no xerme de institucións como o Centre Català (1882), o primeiro organismo defensor dos intereses cataláns. Un paso importante foi tamén a entrega ao rei Alfonso XII, en 1885, do Memorial des Greuges (redactado por Almirall), con reivindicacións políticas e económicas en defensa do proteccionismo e dunha maior atención para os intereses de Cataluña.
- Paralelamente desenvolverase un catalanismo conservador cunha orientación rexionalista, que aspiraba a lograr un maior autogoberno para Cataluña. A creación da Unión Catalanista en 1891, e as súas demandas de restauración das institucións históricas e traspaso de competencias, suporían un novo paso no proceso de afirmación catalanista. Coas Bases de Manresa (1892), nas que se reivindicaba o autogoberno, o catalanismo adquiriu un carácter de orientación tradicionalista e burguesa. Será a principios do século XX cando adopte unha orientación nacionalista, baixo o impulso de Prat da Riba e coa figura relevante de Cambó. En 1901 creouse a Lliga Rexionalista, primeiro gran partido do nacionalismo catalán.

No caso vasco, a evolución foi diferente e estivo marcada por un feito político: a derrota do carlismo e a abolición dos *fueros* en 1876. As protestas levaron a Cánovas a aprobar os Concertos Económicos dous anos mais tarde, recoñecendo a autonomía fiscal das provincias vascas. O forismo, o carlismo e os cambios que a industrialización supuxo no País Vasco, coa ameaza que supoñía á sociedade tradicional estiveron na orixe da mobilización nacionalista. A plena reintegración foral dará lugar a un movemento reivindicativo encabezado por Sabino Arana. O seu ideario identificaba a etnia, o catolicismo e a cultura tradicional (baseada na lingua – eúscaro – e os costumes) como elementos vertebradores do territorio que denominou Euskadi. Para defender a súa independencia (fronte á agresión dos estranxeiros non vascos (maketos) fundou en 1895 o Partido Nacionalista Vasco (PNV).

O galeguismo tamén experimentou unha lenta evolución na segunda metade do século XIX. Nunha primeira etapa, iniciada en 1840, o provincialismo alentaría a progresiva toma de conciencia das particularidades e necesidades de Galicia. Ese impulso precursor viuse reforzado nos anos 60 polo Rexurdimento, o movemento cultural iniciado por Rosalía de Castro, Curros e Pondal, que aspiraba á revitalización do galego como lingua literaria. Con todo, será a partir de 1880 cando xurda o rexionalismo, defensor do dereito á autonomía política, e que tivo como figuras mais destacadas o liberal Manuel Martínez Murguía e o conservador Alfredo Brañas. Non será ata os inicios do século XX cando se desenvolvan as reivindicacións plenamente nacionalistas coas Irmandades da Fala e a Asemblea Nacionalista de Lugo (1918) que definía a Galicia como nación, reclamaba a autonomía integral de Galicia e a cooficialidade do galego.